

Polisens utvärdering av farliga hundar enligt lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter

*Dangerous dogs evaluated by the Swedish Police
according to the act (2007:1150) on supervision of dogs and cats.*

Johanna Westerlund

Etologi och djurskyddsprogrammet

Foto: Elin Rosell

**Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa
Etologi och djurskyddsprogrammet**

Skara 2011

Studentarbete 380

***Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Animal Environment and Health
Ethology and Animal Welfare programme***

Student report 380

**Polisens utvärdering av farliga hundar
Enligt lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter**

*Dangerous dogs evaluated by the Swedish Police
according to the act (2007:1150) on supervision of dogs and cats.*

Johanna Westerlund

Studentarbete 380, Skara 2011

**Grund C, 15 hp, Etologi och djurskyddsprogrammet, självständigt arbete i biologi,
kurskod EX0520**

Handledare: Jenny Yngvesson
Biträdande handledare: Leif Carlsson
Examinator: Anna Lundberg

Nyckelord: lag (2007:1150) om tillsyn över hund och katt, temperamentstest hund,
polisens utvärdering, farlig hund

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa
Avdelningen för etologi och djurskydd
Box 234, 532 23 SKARA
E-post: hmh@slu.se, **Hemsida:** www.hmh.slu.se

I denna serie publiceras olika typer av studentarbeten, bl.a. examensarbeten, vanligtvis omfattande 7,5-30 hp. Studentarbeten ingår som en obligatorisk del i olika program och syftar till att under handledning ge den studerande träning i att självständigt och på ett vetenskapligt sätt lösa en uppgift. Arbetenas innehåll, resultat och slutsatser bör således bedömas mot denna bakgrund.

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	5
ABSTRACT	5
1. INTRODUKTION	6
1.1 Syfte.....	7
1.2 Frågeställningar	7
2. HUNDARS TEMPERAMENT	7
2.1 Aggression hos hund.....	7
2.2 Bedömning av en hunds temperament	9
3. MATERIAL OCH METOD	10
4. RESULTAT.....	10
5. DISKUSSION.....	12
5.1 Förslag till förbättring och utveckling av Polisens utvärdering av farliga hundar	16
5.2 Områden för vidare forskning	16
6. SLUTSATS	17
7. TACK.....	18
8. REFERENSER	19

SAMMANFATTNING

Aggression är ett normalt beteende hos hund och beteendet har evolutionärt sett alltid varit relevant, även om det i dagens samhälle inte alltid är ett önskvärt beteende, utan är ett av de vanligaste problembeteendena som både förr och idag upplevs av hundägare. Aggression hos hund har på senare tid blivit ett samtalsämne då detta tas upp som en anledning till att vissa raser inte passar som sällskapshundar och därför bör förbjudas. 1 januari 2008 skedde en ändring i lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter, den nya lagen bidrog till att polismyndigheten nu får större befogenheter i beslut om omhändertagande och avlivning av hundar. Om en hund efter lämplig utredning anses kunna utgöra en fara för människor eller djur, eller om det finns andra särskilda skäl får polismyndigheten besluta om att hunden skall avlivas. Syftet med det här arbetet var att kartlägga hur en utredning av en hund som omhändertagits enligt lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter går till, samt om det finns utrymme för förbättringar kring detta. Resultaten visar att hundar av pitbull-och amstafftyp var överrepresenterade. Resultaten indikerade också att det finns skillnader i förslag till åtgärd mellan två olika polisdistrikt samt att värderande ord till viss grad används för att beskriva hundens beteende. För att öka utvärderingens kvalitet gavs bland annat förslag om standardisering av polisens utvärdering av aggressiva hundar samt möjligheten att överlämna utvärderingen till en oberoende part.

ABSTRACT

Aggression is a normal part of a dog's behaviour repertoire and has always been an evolutionary relevant behaviour. Even if aggression in some contexts is relevant, it is one of the most common problem behaviour reported by dog owners. It has been discussed if some breeds are more likely to show aggression and therefore should be banned. On the 1st of January 2008 a new act was enforced by the Swedish government giving the police force greater authority in decisions to apprehend and euthanize dogs if they after an appropriate evaluation of the dog's temperament think it is necessary. The aim of this report is to map out how an evaluation is done and if there is any room for improvement to be made. The results reveal that dogs of pitbull-and American staffordshiretype are overrepresented. The results also indicates that there is a difference in the judgement of the dog's behaviour between two police precincts and that some of the words used to describe the dog's behaviour were evaluative. To improve the quality of the evaluation of dangerous dogs the suggestion was given to standardise the test and the possibility to hand over the assessment to a independent party was considered.

1. INTRODUKTION

Första januari 2008 skedde en ändring i lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter, den nya lagen bidrog till att polismyndigheten nu får större befogenheter i beslut om omhändertagande och avlivning av hundar. Idag får polismyndigheten besluta om att omhänderta en hund om denna anses kunna orsaka skada eller avsevärd olägenhet. Om ett sådant omhändertagande sker får polismyndigheten efter utredning besluta att hunden skall skänkas eller säljas. Om hunden efter utredningen anses kunna utgöra en fara för människor eller djur, eller om det finns andra särskilda skäl får polismyndigheten besluta om att hunden skall avlivas. I SOU 2003:46 Förslag till ny lag om tillsyn över hundar och katter, som delvis ligger till grund för dessa nya bestämmelser, skriver man att ödet är av största vikt att Polisens beslut om vad som skall hända med en omhändertagen hund vilar på en grundlig och sakkunnigt utförd utredning. År 2007 gjordes ett studentarbete av studenter vid etologi - och djurskyddsprogrammet (öDen nya tillsynslagen med inriktning mot aggressiva hundar) i vilket det framgick att det då inte fanns några riktlinjer för hur en utredning skulle gå till, utan att det främst var upp till den aktuella besiktningsmannen att utforma utredningen efter dennes tycke. Hela utredningen berodde då på besiktningsmannens kunskap och erfarenhet inom området. Det framgick också att tillvägagångssättet vid utredning varierade mellan polisdistrikt. Även i SOU 2003:46 Förslag till ny lag om tillsyn över hundar och katter framgår denna variation som ett problem, man skriver också att det påpekats att de omhändertagna hundarna i vissa fall får stå längre tid uppstallade i väntan på beslut än vad som är djurskyddsmässigt försvarbart.

Vad en besiktning skall testa och hur den skall gå till beskrivs i Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2009:1) till lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter.

8 § Vid bedömningen av hundens mentala status ska polismyndigheten göra en prövning av hundens grad av aggressivitet, tillgänglighet, kamp, jaktintresse, rädsla, relation till ägaren, fostran, sociala anpassning, felbeteenden, uppträdande under tiden som den varit omhändertagen och övriga omständigheter av betydelse. Besiktningen ska om möjligt genomföras på ett sätt som återskapar den händelse som låg till grund för omhändertagandet.

Vilken utbildning som en besiktningsman skall inneha beskrivs i Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2011:2) om Polisens hundverksamhet.

6 kap. 1 § En instruktör/handledare och provledare ska med godkänt resultat ha genomgått av Rikspolisstyrelsen beslutad instruktör/handledarutbildning i ämnet tjänst med hund. En besiktningsman ska utöver sådan utbildning som sägs i första stycket med godkänt resultat ha genomgått av Rikspolisstyrelsen beslutad utbildning för besiktningsman i ämnet tjänst med hund

6 kap. 2 § Efter godkänd utbildning enligt 1 § förordnar Rikspolisstyrelsen [í]

ó besiktningsman gäller i tre år.

Den som innehar ett tidsbegränsat förordnande ska innan förordnandetiden gått ut med godkänt resultat genomgå av Rikspolisstyrelsen beslutad funktionsinriktad utbildning för provledare eller besiktningsman för att bli förordnad på nytt.

Detta arbetes syfte var från början inriktat på själva beslutsfattningen och omständigheter kring omhändertagandet, men då jag fick tillgång till intressant material av polismyndigheten ändrades fokus något och kom istället att handla om själva utredningen och hur dessa genomförs.

1.1 Syfte

Syftet är att kartlägga hur en utredning av en hund som omhändertagits enligt lag (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter går till, vem som utför dessa utvärderingar samt sammanställa statistik kring vilken typ av hundar som utreds samt vilka följderna av utvärderingen blir. Syftet är också att undersöka om några förbättringar kring beslut och utredning kan föreslås.

1.2 Frågeställningar

1. Hur utreder man en hund och bedömer om denna skall omplaceras/avlivas/återgå till ägaren?
2. Hur används värderande ord i besiktningsrapporterna?
3. Vilken utbildning krävs av de besiktningsmän som utför besiktningen?
4. Kan man se något mönster i typen av hund som omhändertas?
5. Vilka skillnader i tillvägagångssätt kan man särskilja mellan de olika polisdistrikten?
6. Finns det möjlighet till förbättring av riktlinjer kring utvärderingen av aggressiva hundar med stöd i vetenskaplig litteratur?

2. HUNDARS TEMPERAMENT

2.1 Aggression hos hund

Aggression är ett normalt beteende hos hund och beteendet har evolutionärt sett alltid varit relevant, även om det i dagens samhälle inte alltid är ett önskvärt beteende, utan är ett av de vanligaste problembeteendena som både förr och idag upplevs av hundägare (Netto & Planta, 1997; Hsu & Serpell, 2003; Borchelt, 1983). Svartberg och Forkman (2002) har konstaterat att aggression kan ses som ett personlighetsdrag hos hund. Liksom alla beteenden är tröskeln för uppvisande av aggression hos en individ ett resultat av både arv och miljö (Netto & Planta, 1997). De senaste åren har just aggression hos hund varit ett samtalsämne då detta tas upp som en anledning till att vissa raser inte passar som sällskapshundar och därför bör förbjudas, om man på Google söker på till exempel öräsförbud i Sverige får man ca 31 000 träffar och en sökning på öaggressiva hundraser ger ca 37 000 träffar. Vissa hundraser har redan blivit förbjudna att hålla som sällskapshundar eller belagts med restriktioner i ett flertal länder, såsom Tyskland och Storbritannien (Logde, 2001) I Holland har man avsatt forskningsmedel till en utredning som skall ta fram ett lämplighetstest för sällskapshundar där man hoppas kunna utesluta aggressiva individer inom vissa raser från avel (Netto & Planta, 1997).

Människa och hunden har levt tillsammans under en lång period, vilket har gett upphov till att vi idag till viss del förstår varandras kroppsspråk och uttryck, exempelvis visas i en

studie utförd av Hare och Brown (2002) att hundar kan tyda mänskliga signaler så som pekande och tittande bättre än både schimpanser och vargar, och en annan studie visar att även människor utan tidigare erfarenhet av hundar kan känna igen en aggressiv eller uppspelt hund endast på dess skull (Pongrácz *et al.* 2005). Även om aggression har varit ett adaptivt beteende för hund, har människan under den tid som vi levtt tillsammans med hundarna och styrt hundaveln i stor grad höjt tröskeln för detta beteende. Antagligen eftersom att vi eftersträvar en hund som är samarbetsvillig och som är lätta att lära nya saker. Svartberg (2006) fann att en särskild ras beteende i stort kan förändras under en relativt kort period. Exempelvis har senare avel för arbetshundar en positiv korrelation med lekfullhet och aggressivitet medan avel för utställning har en positiv korrelation för social- och icke-social rädsla (Svartberg, 2006). I vår domesticering av varg har människan selekterat för vad som kan kallas för juvenila beteenden, man vill ha hundar som är söta och keliga (Frank & Frank, 1982). Det kan tänkas att individer som innehar dessa attribut blir mer uppmärksammade av människan och därför får större fördelar gentemot sina artfränder (Frank & Frank, 1982).

Aggression hos hund kan bero på flera olika saker (Borchelt, 1983). I studier klassificerar man ofta typen av aggression för att kunna jämföra och göra kartläggandet av beteendet enklare, och det finns många olika definitioner på samma beteende (Jones & Gosling, 2005). Borchelt (1983) gjorde en undersökning av 258 hundar i New York som ansågs ha aggressionsproblem och kom fram till vad han tyckte kunde kategoriseras som åtta olika situationer där en hund kan uppvisa aggressivt beteende: *Rädsla, dominans, smärta, försvar, resursvaktande, jakt, bestraffning och mot artfränder*. Aggression i samband med *rädsla* uppvisas ofta i kombination med en kroppshållning där hunden har svansen mellan benen och öronen bakåt (Borchelt, 1983). Utlösande stimuli kan vara plötsliga ljud och rörelser och hunden reagerar oftast med att skälla och kan komma att bita vid hastiga närmanden (Borchelt, 1983). *Dominansrelaterad aggression* är omdiskuterat, i den här artikeln beskrivs det som att hunden ofta har en framåt kroppshållning med öronen framåt, svansen i höjd position och att den stirrar (Borchelt, 1983). Den uppvisas oftast mot medlemmar av familjen och kan utlösas av att en familjemedlem betar sig på ett sätt som hunden uppfattar som dominant (Borchelt, 1983). En hund kan också visa aggression i samband med *försvar* av sin ägare, sin tomt eller där den bor (Borchelt, 1983). Hunden reagerar med att morra, skälla och att attackera på stimuli som till exempel ljud utanför dörren eller människor som närmar sig hemmet eller ägaren (Borchelt, 1983). En vanlig typ av aggression är *resursvaktande* då hunden vaktar sin mat, sin leksak eller något annat objekt som den vill ha (Borchelt, 1983). Den utlösas ofta av att någon försöker närma sig eller ta saken från hunden och kan resultera i ett bett (Borchelt, 1983). För att en hund ska bedömas som *jagande* så skall den först följa ett mål med blicken, för att sedan förfölja det och ett bett slutför beteendesequensen (Borchelt, 1983). Jakt kan utlösas av föremål som rör sig snabbt exempelvis små fåglar, katter, mindre hundar och ibland även vuxna människor och barn (Borchelt, 1983). Om hunden blir bestraffad med röst eller slag kan detta utlösa aggression, det kan också utlösas av stimuli som gör att hunden förväntar sig *bestraffning* till exempel höjning av rösten eller hotfulla närmanden (Borchelt, 1983). Detta tycks kunna utlösas även då hunden inte har någon tidigare smärtsam erfarenhet av detta (Borchelt, 1983). *Smärta* är också en orsak till att en hund morrar eller bits om man rör den på ett sätt som för den är smärtsamt (Borchelt, 1983). De tidigare nämna orsakerna till aggression kan också riktas mot *andra hundar* exempelvis vid vaktande av mat (Borchelt, 1983). Detta kallar Borchelt (1983) för intra-specifik aggression och det är också vanligt med aggression mellan tikar och mellan hanar.

Andra, senare studier har kategoriserat aggression på ett mer allmänt sätt där klasserna är: *Social konflikt* som riktas mot familjemedlemmar och kan vara både offensiv och defensiv, *Defensiv aggression mot människor*, *offensiv aggression mot människor*, *social aggression mellan hundar* som också kan vara både defensiv och offensiv, *defensiv aggression mot hundar*, *offensiv aggression mot hundar* och *aggression mellan könen*.

2.2 Bedömning av en hunds temperament

Man kan definiera temperament på flera olika sätt, ibland används även ordet öpersonlighetö för att beskriva samma sak (Svartberg & Forkman, 2002). En studie beskriver temperament som skillnader i beteende mellan olika individer som är relativt konstant uppvisade när de testas i liknande situationer (Lawrence *et al.* 1991). Saetre *et al.* (2006) har visat att personlighetsdrag till viss del är genetiskt arvbart. Det finns ett flertal olika situationer där man har nytta av att kunna testa en hunds temperament, det kan vara för att kunna avla på en viss typ av individer, avgöra om den är lämplig för att användas som servicehund (Serpell & Hsu, 2001) eller för att identifiera eventuella problembeteenden. Man kan använda sig av två olika typer av observationer, en där man studerar hunden i sin naturliga hemmiljö, och en där man har en standardiserad testsituation där man utsätter hunden för vissa förbestämda stimuli och situationer (Serpell & Hsu, 2001). Syftet med ett standardiserat test är att få en reaktion som är mätbar och jämförbar med andra individer som genomgått samma test och på sätt kunna klassificera dessa i förhållande till varandra (Serpell & Hsu, 2001). Den vanligaste typen av temperamentstest som används i studier är ötest batteriesö, som innebär att man utsätter hunden för förbestämda stimuli och sedan mäter reaktionen hos individen man testar (Jones & Gosling, 2005). Andra metoder är att samla fakta från exempelvis ägare om en viss individ eller att fråga en utsedd hundexpert om ett generellt utlåtande för en hel ras. Man kan också göra ett observationstest, där hunden observeras i naturliga men inte uppriggade situationer (Jones & Gosling, 2005). Genom att testa en hunds temperament vill man kunna fastställa en variabel hos hunden som individ eller som generell ras som är relativt stabil över tid och situationer samt finns hos hunden redan i ung ålder (Lawrence *et al.* 1991). Detta för att kunna till viss del förutspå hur denna individ kommer att reagera i framtida liknande situationer (Taylor & Mills, 2007; Svartberg & Forkman, 2002). Att använda testet för att kunna förutspå ett senare beteende är vad som skiljer ett temperamentstest från ett vanligt beteendetest (Serpell & Hsu, 2003). En gemensam nämnare för de flesta test batteries är att använda sig av flera olika deltest (Taylor & Mills, 2007) Exempelvis har de holländska forskare som fått pengar utformat ett test med 43 olika delmoment som hundarna skall genomgå (Netto & Planta, 1997). Ett av de mest tillämpade temperamentstest som idag förekommer i Sverige är Mentaltest Hund (MH-test) som utförts av Svenska Brukshundsklubben sedan 1989 (Svartberg & Forkman, 2002) och detta består bland annat av att hunden utsätts för stimuli och reaktionen på dessa mäts (Svartberg, 2006). Detta har från början varit ett sätt att försöka mäta den ärftliga delen av beteende hos brukshundar för att kunna använda sig av det i aveln, men har på senare tid blivit allt vanligare på andra raser än bruksraser (Svartberg, 2006).

Enligt en sammanställning av (Taylor & Mills, 2007) är några av de vanligaste delmomenten i ett öbattery testö lek med objekt, annan hund, obekant miljö, hotande närmanden, paraplytest och kel. Denna sammanställning behandlade temperamentstest i stort men det är väldigt lika de test som görs med avseende på endast aggression (Taylor & Mills, 2007). Netto och Planta (1997) har bland annat med dessa typer av delmoment i deras test för aggression, då de anser att dessa kan provocera fram en möjlig aggressiv respons, och att de

anser att grunden för att utveckla ett test för aggression är att efterlikna utlösande faktorer. I Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd till lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter 8 § har det beslutats att öBesiktningen ska om möjligt genomföras på ett sätt som återskapar den händelse som låg till grund för omhändertagandet.

3. MATERIAL OCH METOD

Först gjordes en litteratursammanställning där vetenskapliga artiklar söktes i sökmotorer som Web of Knowledge och Science Direct. Sökorden bestod bland annat av dog aggression, temperament, behaviour, test. Jag försökte sedan att i möjligaste mån använda mig av de nyaste artiklarna.

Material i form av besiktningsrapporter erhöles av Insp. Leif Carlsson vid Västra Götalands Läns polismyndighet (n=15) samt från polismyndigheten i Stockholms Län (n=34). Besiktningsrapporterna var nedskrivna i formuläret Besiktning ó Utredning enligt lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter (RPS 693.1). Dessa sammanfattades i EXCEL 2010 och beskrevs med deskriptiv statistik i tabeller. Vissa utmärkande ord redovisas också. Resultaten från besiktningsrapporterna diskuteras sen med hjälp av den vetenskapliga litteratur som kunde hittas i ämnet, och utifrån denna diskussion föreslås eventuella förbättringar.

4. RESULTAT

För att bli besiktningsman krävs att man först gått en hundförarutbildning (8 veckor) efter denna krävs ett par års erfarenhet innan man kan antas till en instruktörsutbildning (8 veckor) (L. Eriksson, Polishundsenheten, personligt meddelande, 25 maj 2011). Då denna är slut fordras ytterligare 2 veckors utbildning för att bli besiktningsman (L. Eriksson, Polishundsenheten, personligt meddelande, 25 maj 2011). Som besiktningsman får man vara ansvarig för lämplighetstest för polishundar samt besiktiga farliga hundar enligt tillsynslagen över hundar och katter (L. Eriksson, Polishundsenheten, personligt meddelande, 25 maj 2011). När man tjänstgjort som besiktningsman i 3 år krävs en fortbildning på 1 vecka för att få tillstånd att fortsätta tjänsten (L. Eriksson, Polishundsenheten, personligt meddelande, 25 maj 2011). All utbildning sker internt, dock försöker man hålla sig uppdaterad med nyare träningsmetoder (L. Eriksson, Polishundsenheten, personligt meddelande, 25 maj 2011). För att få ansvara för besiktning av farlig hund krävs att man gått bredvid en erfaren besiktningsman i upp till 6 månader (L. Eriksson, Polishundsenheten, personligt meddelande, 25 maj 2011).

Enligt Lars Eriksson, utvecklingsansvarig vid polishundsenheten i Karlsborg, finns inget skrivet dokument angående hur en besiktning skall utföras utöver det som står i 8 § i tillsynslagen, utan en besiktning utformas av den enskilde besiktningsmannen/besiktningsmännen från fall till fall (L. Eriksson, Polishundsenheten, personligt meddelande, 25 maj 2011).

I besiktningsrapporten finns ett fält för var och en av de sex olika sakerna att fylla i fritt: tillgänglighet, jaktintresse, kamp, rädsla, aggressivitet och felbeteenden (se Tabell 1). Ett moment var också test för övriga omständigheter av betydelse, där man testar särskilda situationer som var av betydelse för omhändertagandet.

Tabell 1. Moment där hundens temperament testas samt ett utdrag av ord som använts vid bedömningen (för både Västra Götalands och Stockholms län)

Test	Bedöms i moment	Ord
Tillgänglighet	Hantering, kamp om trasa, anslutning till en grupp personer, anslutning av en ny person.	Kontakttagande, förtroende, lömsk, rädslebaserad aggression, osäkerhetstendenser, dådkraft (mod)
Jaktintresse	Förbispringande av testperson, cykla förbi, kast av trasa	Jaktinstinkt
Kamp	Kamp med trasa	Kamplust, fullbett, kampfunktion, engagemang, svår att bryta, social kamplust
Aggression	öDumpeö* och öpappfigurö**	Morra, lömsk, lösa upp, avreagera, skärpeläge, dominans, retning
Rädsla	öDumpeö*	Minnesbild, strykrädd
Felbeteenden	Bedöms allmänt genom hela testet	Minnesbild, avreaktion, underkastelse, dominanshandlingar, koncentrationssvårigheter (nosar), flyktberedskap, korrigerande, dumma beteenden, konstiga beteenden
Övriga omständigheter av betydelse	Förbipasserande annan hund, test tillsammans med annan hund, kontakt med får, revirförsvar	Hundarna hetsar varandra, bitspärr

* öDumpeö: En barnoverall som ligger på marken rycks upp hastigt framför hunden

**öPappfigurö: En halvfigur i papp dras långsamt mot hunden med funktionen att verka hotfull.

Tabell 2. Fördelning av förslag till åtgärd

Västra Götalands Län	Förslag till åtgärd (%)		
	Avlivning	Omplacering	Återlämnas till ägaren
Ras (antal bedömda hundar=14)			
Schäfer & Schäfertyp (2)	1 (50)	1 (50)	0
Pitbull & Pitbulliknande (även amstaffliknande & kamphundslikn.) (7)	7 (100)	0	0
Blandras (5)	4 (80)	1 (20)	0
Stockholms Län			
Stockholms Län	Förslag till åtgärd (%)		
	Avlivning	Omplacering	Återlämnas till ägaren
Ras (antal bedömda hundar=27)			
Schäfer & Schäfertyp (5)	3 (60)	0	2 (40)
Pitbull & Pitbullikn. (även amstafflikn. & kamphundslikn.) (14)	5 (36)	2 (14)	7 (50)
Blandras (8)	4 (50)	3 (38)	1 (12)

Antalet närvarande från polismyndigheten varierade mellan 1-4 och av dessa varierade antalet ansvariga besiktningsmän mellan 1-3. I snitt var det 2,65 från Polismyndigheten som var närvarande vid varje utvärdering i Västra Götalands Län och 2,22 från Polismyndigheten närvarande i Stockholms län. Totalt var nio personer från Polismyndigheten närvarande vid de 15 besiktningarna i Västra Götalands Län och totalt 16 stycken närvarande vid Stockholm Läns 34 besiktningar.

Ingen veterinärundersökning utfördes på någon av hundarna i Västra Götalands Län, i Stockholms län utfördes veterinärundersökning i ca 50 % av de besiktningar där uppgift om detta lämnats.

5. DISKUSSION

Resultaten visar på en snedfördelning av representerade hundraser som omhändertas av Polisen, eftersom att det i Sverige år 2008 fanns totalt 61.014 registrerade hundar i Svenska Kennelklubben (SKK) och enligt jordbruksverkets register 2008 fanns det ca. 250 hundar registrerade som pit bull terrier, vilket representerar ca 0,004 % av hundpopulationen i Sverige. Denna snedfördelning skulle kunna bero på att olika typer av hund attraherar olika typer av köpare. De flesta fall där hunden omhändertogs hade hunden rymt från tomten eller slitit sig från ägaren, detta kan vara en förklaring till snedfördelningen då hundar av pitbull typ ofta är av större karaktär med hög muskelansättning som kan vara svåra att hålla för ägaren. Just rasen pitbull samt det vi kallar för öamstaffö är några av de raser som lite slarvigt kallas för ökamphundö (Svenska Kennelklubben, 2011). Namnet och den negativa klang det ger har skapats av media och de nämns ofta i samband med attacker mot människor och djur (Svenska Kennelklubben, 2011). Detta har i viss mån gett en orättvis bild av dessa hundar, till exempel har en tysk studie har visat att åtminstone en linje av Bullterrier inte är mer genetiskt betingade för att visa överdrivet aggressivt beteende än någon av kontrollraserna (Ott *et al.* 2009). Bilden av en kamphund som målats upp i media tillsammans med tidigare nämna kroppstyp kan göra att människor som blivit utsatta för bett

eller attack av denna typ är mer benägna att anmäla händelsen till Polisen då den troligtvis varit skrämmande och/eller orsakat skada för de inblandade.

Enligt Lars Eriksson vid Polishundsenheten i Karlsborg liknar de besiktningar som görs till stor del den som utförs under korning av arbetshundar (MH-test) och också de lämplighetstest som görs för aspirerande polishundar (L. Eriksson, Polishundsenheten, personligt meddelande, 25 maj 2011). Detta stöds av att jag ser likheter med det jag läst i besiktningsrapporterna och de moment som beskrivs i en studie av Svartberg och Forkman (2002) där man använt sig av MH-test.

För en officiell instans så som Polismyndigheten anser jag att det är viktigt att denna föregår med gott exempel genom att använda sig av test utav hög kvalitet. Martinson och Bateson (1993) har kommit fram till tre olika faktorer med vilka man kan bedöma ett tests kvalitet. Dessa tre är *validitet*, *tillförlitlighet* och *genomförbarhet* (Martinson & Bateson, 1993). *Validitet* innebär att det man mäter faktiskt är relevant i förhållande till vad man vill komma fram till, och att insamlingen av data kan göras objektivt (Martinson & Bateson, 1993). Exempelvis testade Netto och Planta (1997) sitt tests validitet genom att jämföra ett formulär som fyllts i av ägarna angående sin hunds bithistorik med testresultaten och fann att sambanden mellan dessa var signifikant och därav kunde de anta att det som mättes var relevant för ändamålet. Ett tests *tillförlitlighet* syftar till konsekvens i bedömningen mellan bedömare, hos en enskild bedömare, hos hunden och mellan olika test som är utformade för att bedöma samma beteende (Taylor & Mills, 2007), exempelvis har Netto och planta (1997) i sitt test omtestat ett antal hundar vid ett senare tillfälle för att kontrollera tillförlitligheten. Netto och Planta (1997) påpekar också vikten av att en utbildad och kunnig person utför bedömningen, som exempel har personer som leder ett MH-test krav på minst 125 timmar teoretiskt utbildning (Svenska Brukshundsklubben, 2011) och en besiktningsman hos Polisen har genomgått ungefär 720 timmars utbildning (L. Eriksson, Polishundsenheten, personligt meddelande, 25 maj 2011). Vid flera bedömare är viktigt att man kontrollerar att bedömningen sker på liknande sätt (Netto & Planta, 1997). En studie visar på att personer med professionell utbildning och hunderfarenhet som överstiger 8 år tenderar att ha lägre varians mellan bedömare än personer med lägre eller ingen utbildning (Tami & Gallagher, 2009). För att testet ska kunna utföras likadant fler gånger krävs det dessutom att testet är fysiskt *genomförbart* (Martinson & Bateson, 1993). Att ha ett test som är lätt att genomföra är dessutom viktigt för att kunna sprida det kommersiellt och i eftersträvan att hitta ett universellt test (Taylor & Mills, 2007) det kan också tänkas att ett test som har rimliga tidsramar och rimliga krav på bedömaren gör att variansen minskar då risken för slarv och felbedömningar minskar. För att ett test ska kunna ses som tillförlitligt och ha validitet krävs det att registreringen av beteenden är så *standardiserat* som möjligt (Taylor & Mills, 2007). Detta innebär till exempel att det finns ett förbestämt protokoll för hur testet skall utföras där man har beaktat hur man ska minska variabiliteten mellan test och mellan bedömare (Taylor & Mills, 2007). För att ytterligare standardisera ett test är det av vikt att man har ett formaliserat sätt att anteckna individens reaktion på den situation man utsätter den för, det kan göras med till exempel förbestämda alternativ (Taylor & Mills, 2007).

Ett av de problem som beskrivs idag är att det i hundvärlden inte finns någon universell namngivning och klassificering av hundars temperamentsdrag eller beteenden (Jones & Gosling, 2005) vilket gör det svårt då man vill standardisera ett test. Att ha ett fastställt etogram där beteenden finns beskrivna är en viktig del för att öka tillförlitligheten och variabiliteten i ett test. Ett exempel på ett etogram för hund finns i en artikel av Van der

Borg *et al.* (2010). Netto och Planta (1997) utformade en bedömningsskala 1-5 där 1 var öIngen uppvisad aggression och 5 var öBett eller attack med försök till bettö med varje steg på skalan beskrivet. De hade också en separat bedömningsskala där man bedömde hundens kroppshållning och till exempel resning av ragg (Netto & Planta, 1997). Också Svartberg och Forkman (2002) använde sig av en bedömningsskala i sitt personlighetstest där varje steg på skalan finns beskrivet för att göra bedömningen så objektiv som möjligt. Vas *et al.* (2005) testade reaktion i samband med hotande närmanden av en främling och hade då en skala från 0-2 för att beskriva hundens reaktion i testet. I en studie gjord av Hennessy *et al.* (2001) har man gått till det extrema vad gäller objektivitet i bedömningen där man mäter exakt längd och duration på varje beteende med hjälp av linjer i golvet och tidtagarur. För detta krävs en väldigt kontrollerad miljö vilket som tidigare beskrivet inte är själva idén med en besiktning utförd av Polisen, men det är ändå värt att ta upp i diskussionen då objektivitet är en viktig del för att säkra testets validitet och tillförlitlighet.

Besiktningarna från de olika distrikten liknar varandra till utformningen men skiljer sig markant åt i vilken åtgärd som föreslås. Detta kan tyda på variation mellan besiktningsmän och att den fortbildning som sker för att samordna och kalibrera besiktningsmännen inte är tillräcklig. Det kan också ha att göra med det urval besiktningsrapporter som jag tilldelats. Då jag fick många fler från Stockholms län kan detta tyda på att Västra Götalands län gjort ett urval av rapporter som skickats vilket inte gör den insamlade datan representativ. En annan möjlig orsak till skillnaderna kan vara att en större andel hundar som utvärderats i Västra Götalands län helt enkelt hade en högre grad av aggression.

Mcgreevy (2010) uppmärksammar i en ledarartikel han skrivit att aggression i sig endast är en respons på stimuli, och också Netto och Planta (1997) vill framhäva att aggression är ett för hundar normalt beteende. I de senare författarnas studie för att hitta aggressiva hundar uppvisade 97% av alla hundar som deltagit i testet någon form av aggression och 67% uppvisade bett/attack minst en gång under testet. Netto och Planta (1997) anser att detta är naturligt då situationen i sig är uppriggad för att framkalla sådana reaktioner, men att man måste fastställa kriterier för vad man anser vara en överdrivet aggressiv hund som kan komma att vara farlig och olämplig för avel. Ett exempel på detta är att man har, om man använder sig av exempelvis Netto och Plantas (1997) bedömningsskala, ett bestämt antal poäng där allting under gränsen är accepterat men ingenting över gränsen. Netto och Planta (1997) testade två olika sätt att med hjälp av sin bedömningsskala ge vissa poäng för aggressivt beteende. Med det första (AA-MUA) poängsätte man alla former av aggressivt beteende där bett/attack gav högst poäng (Netto & Planta, 1997). Med det andra (BI-MUA) poängsattes endast bett/attack (Netto & Planta, 1997). Sedan satte man en specifik gräns där de individer som fick högre poäng ansågs bli underkända. BI- MUA visade sig vara användbart då man vill urskilja hundar som är särskilt aggressiva och bör tas ur avel (Netto & Planta, 1997). AA-MUA visade sig vara användbart då man vill hitta för samhället potentiellt farliga individer då även hundar med relativt låg tröskel för aggression blev underkända (Netto & Planta, 1997).

Vissa av de uttryck som använts i besiktningsprotokollen som delgetts mig kan ses som objektiva, till exempel ömorraö eller öskällaö då detta beskriver precis vad hunden gör. Vissa uttryck som används kan istället ses som subjektiva eller antropomorfistiska då man ger hunden en mänsklig karaktär (Webster, 2011) så som ölömskö, ödumt beteendeö eller övisar koncentrationssvårigheter då den nosarö. Dessa uttryck beskriver inte hundens beteende utan snarare dömer beteendet. Detta sätt att uttrycka sig kan tolkas på olika sätt

beroende på vilka referensramar man har, vilket minskar tillförlitligheten då en subjektiv bedömning förlorar konsekvens vid fler bedömare än en (Diederich & Giffroy, 2006). Andra uttryck kan vara svåra att tolka, till exempel att hunden öhar en klar minnesbild över platsen. Enligt Nationalencyklopedin är minnesbild ett öar minnet återkallat synintryck vilket innebär att man i besiktningens protokoll menar att hunden när den återvänder till platsen kan komma ihåg vad som hände. Här är det problematiskt att veta vad som egentligen mäts. Det skulle kunna vara både hundens förmåga minnas saker, hundens inläring och anpassning och/eller huruvida habituering har skett.

Christensen *et al.* (2007) har gjort en studie som undersöker huruvida en potentiellt farlig hund kan klara ett tempererantstest genom att först låta hundar gå igenom ett test som inkluderar bland annat reaktion på en annan hund och hundens beteende under en veterinärundersökning för att sedan intervjua adoptivfamiljen och följa upp hur beteendet utvecklar sig efter adoptionen. Det visade sig att flertalet hundar som klarat testet senare visar både lätt aggression (skällande) och även attacker med bitt. De diskuterar huruvida det faktum att hundarna suttit i en potentiellt stressande miljö kan påverka och undertrycka aggressiva beteenden. När Polisen gör ett omhändertagande placeras den aktuella hunden på lämpligt djurhem i väntan på utvärdering (L. Eriksson, Polishundsenheten, personligt meddelande, 25 maj 2011). Då vi kan anta att det till viss del är stressande för hunden att befinna sig i en ny miljö och att ha separerats från sin ägare så kan det diskuteras huruvida detta påverkar den senare utvärderingen.

Avsaknaden av veterinärbesiktningar är en stor brist i Västra Götalands län då smärta och/eller irritation kan ge plötsliga aggressiva beteenden utan att hunden för den delen är aggressiv (Berkowitz, 1993), särskilt då man beskrivit en hund som östrykräddö och vid tillfälle kommenterat överviktig och halt hund. Detta är också viktigt att tänka på då man väljer miljö för besiktningen, eftersom att det inte är endast fysisk smärta som kan orsaka aggressiva responser utan även irritationsmoment så som hög värme eller bullrande långvarigt ljud (Berkowitz, 1993).

King *et al.* Har gjort en studie där man testade rädsla för skrämmande stimuli så som ett plötsligt uppfällt paraply, vilket kan vara jämförbart med momentet ödumpeö. Man fann i studien att denna typ av test kan vara lämpligt för att testa för rädsla hos hund, men man anser att det krävs en större studie för att fullt kunna validera resultat från denna typ av stimuli. I en senare studie av Svartberg *et al.* (2005) är det data från bland annat ödumpeö som används då man vill validera MH-testet för att kunna förutse hundens beteende i vardagliga situationer. Man fann att MH-testet endast hade tendenser att kunna förutse aggression gentemot främlingar, men kunde inte förutse aggression i stort (Svartberg *et al.* 2005). Förutom detta test har Jones och Gosling (2005) gjort bedömningen att det endast finns ett fåtal test som är vetenskapligt validerat att bedöma aggressivt beteende hos hund, och ett av dessa få är Netto och Plantas (1997). Både Netto och Planta (1997) och Svartberg *et al.* (2005) validerade sitt test genom att jämföra sina resultat med ett av ägaren ifyllt formulär. Det kan dock diskuteras huruvida detta sätt att validera ett test är tillräckligt då man inte kan garantera kvaliteten i ägarens svar då en studie visat att personer utan teoretisk hundutbildning missförstod eller felbedömde hundars beteende ett flertal gånger (Tami & Gallagher, 2009). I Svartberg *et al.* (2005) studie använde man sig av ett standardiserat formulär som kallas för Q-BARQ, vilken har blivit statistiskt validerat för just aggression mot främlingar av de författare som utformat formuläret. Detta kan tyda på att kvaliteten på Svartberg *et al.* (2005) validering är högre än Netto och Plantas (1997).

5.1 Förslag till förbättring och utveckling av Polisens utvärdering av farliga hundar

Mitt första förslag är att utforma och använda sig utav förbestämda protokoll och etogram med tydliga beteendedefinitioner och där hundens reaktion mäts och bedöms på ett mer objektivt sätt, exempelvis med ett poängsystem som tidigare beskrivits av Netto och Planta (1997) samt Svartberg och Forkman (2002). Detta skulle också möjliggöra ett mer objektivt sätt att bedöma lämplig åtgärd då man skulle kunna ange ett gränsvärde för oacceptabelt låg aggressionströskel. Man skulle genom dessa åtgärder öka kvaliteten på besiktningen avsevärt då en mer standardiserad insamling av data medför högre validitet och tillförlitlighet (Martinson & Bateson, 1993). Polisens formulär för besiktning av hund som det ser ut idag ger stor variation, exempelvis varierar antal ord ifyllda under ökampö mellan 3 ord upp till 51 ord. Att standardisera testet skulle ge en mindre variation och därmed öka validiteten och tillförlitligheten. Förutom förbestämda protokoll och etogram för själva bedömningen ser jag att fler riktlinjer för hur en utredning fysiskt skall gå till skulle ge högre kvaliteten på utvärderingen genom att genomförbarheten ökar.

En besiktningsman är främst utbildad för att genomföra lämplighetstest för polishundar, besiktning av farlig hund är inte en lika stor del i utbildningen (L. Eriksson, Polishundsenheten, personligt meddelande, 25 maj 2011). Bedömningen av vilken åtgärd som är lämplig skiljer sig åt mellan länen trots stora likheter i utformningen av testet vilket tyder på en variation i bedömning hos besiktningsmännen. Med tanke på dessa fakta tycker jag att en fråga som värd att diskuteras är möjligheten att använda sig av en oberoende part för utvärdering av farliga hundar. En oberoende part skulle till exempel kunna vara en utbildad etolog som är inriktad på hundars beteende. Detta tror jag skulle kunna minska arbetsbördan för Polisen samt minska variabiliteten då färre personer skulle vara inblandade och ansvariga för besiktningen. Problemet jag ser är att utbildning och kunskap hos personer som kallar sig för etologer varierar kraftigt då detta inte är någon skyddad titel. Överväger man en lösning med en oberoende part bör man därför ha en viss utbildningsstandard för att minska variabiliteten i kunskap och bedömningar. Ett alternativ skulle kunna vara att man tar hjälp av utbildade etologer i sin utbildning av besiktningsmän i större utsträckning. För att minska variabiliteten mellan distrikten skulle jag också föreslå tätare fortbildningar som innehåller praktiska övningar där besiktningsmän kan justera och jämföra sina bedömningar. Martinson och Bateson (1993) skriver att man till exempel kan låta flera bedömare titta på samma videoinspelning och sedan jämföra bedömningarna. Ett annat exempel på detta är i samband med utbildning av djurskyddsinspektörer då man har en övning med mentometerknappar för att undersöka skillnader i bedömning av exempelvis hull eller smutsiga djur.

5.2 Områden för vidare forskning

Jag skulle gärna se en mer omfattande studie kring hundens kön och ras och se om det finns ett samband mellan dessa och antal omhändertagna hundar. Intressant vore också att titta på hur vistelsen på djurhemmet skulle kunna påverka ett temperamentstest. Svensk forskning för att ta fram och validera ett test som skulle vara användbart för Polisens arbete är också något som jag tycker behövs. Ytterligare en sak som skulle vara intressant är att se till själva polisrapporten som är kopplad till fallet, hur beslut fattas kring omhändertagande och på vilka grunder de sker.

6. SLUTSATS

En hund som omhändertagits enligt lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter utvärderas utav en besiktningsman och ska testa för flera olika saker som finns beskrivet i Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2009:1) till lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter 8 §. Hur själva testet ska vara utformat är däremot upp till enskild besiktningsman att bestämma. En besiktningsman har utbildats internt inom Polisen och har 18 veckors (ca. 720 h) utbildning och viss fortbildning sker kontinuerligt. Besiktningsrapporten nedtecknas i formuläret Besiktning ó Utdredning enligt lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter (RPS 693.1) och består av överskrifter med de saker som skall testas och fält som får fyllas i fritt av besiktningsmannen. Ord som sätter ett värde på hundens beteende används i viss mån för att beskriva hundens reaktioner på testet, exempelvis ödumt beteendeö. Inga större skillnader kunde urskiljas mellan distrikten i tillvägagångssätt, däremot skiljde sig fördelningen av förslag till åtgärd åt mellan distrikten då Stockholms län hade en högre andel hundar som föreslogs att återlämnas till ägaren än Västra Götalands län . De besiktningar som sker utförs i enlighet med Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd till lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter 8 §. Dock verkar detta inte vara tillräckligt för att säkerställa kvaliteten på de besiktningar som görs idag. För att öka kvaliteten bör man se över de tre kategorierna validitet, tillförlitlighet och genomförbarhet samt försöka att i större utsträckning standardisera utvärderingens utformning.

7. TACK

Jag vill tacka min handledare Jenny Yngvesson för att hon har stöttat mig genom den här processen, det har inte varit lätt alla gånger. Jag vill också tacka min biträdande handledare Leif Carlsson för att han har ställt upp och svarat på alla mina konstiga frågor om allt och ingenting. Andra som har varit hjälpsamma genom att svara på frågor är Lars Eriksson och Per-Erik Karlsson vid polishundsenheten i Karlsborg. Ett jättetack går till polisdistrikten Västra Götaland och Stockholm som delgav mig besiktningsrapporterna som gjorde arbetet möjligt. Sist men inte minst vill jag tacka mina nära och kära, och då särskilt mina kursare som alltid ställt upp med stöd, råd och kloka ord på vägen.

8. REFERENSER

- Berkowitz, L. 1993. Pain and Aggression: Some Findings and Implications. *Motivation and Emotion* 17, 277-293
- Borchelt, P. L. 1983. Aggressive behavior of dogs kept as companion animals: classification and influence of sex, reproductive status and breed. *Applied Animal Ethology*. 10, 45-61
- Christensen, E., Scarlett, J., Campagna, M., Albro Houpt K. 2007. Aggressive behavior in adopted dogs that passed a temperament test. *Applied Animal Behaviour Science*. 106, 85695
- Diederich, C. & Giffroy, J-M. 2006. Behavioural testing in dogs: A review of methodology in search for standardization. *Applied Animal Behaviour Science* 97, 51-72
- Frank, H & Frank, M. G. 1982. On the effects of domestication on canine social development and behavior. *Applied Animal Ethology* 8, 507-525
- Hare, B., Brown, M., Williamson, C., Tomasello, M. 2002. The Domestication of Social Cognition in Dogs. *Science* 289, 1634-1636
- Hennessy, M. B., Voitha, V. L., Mazzeia, S. J., Buttrama, J., Millerb, D. D., Lindenc, F. 2001. Behavior and cortisol levels of dogs in a public animal shelter, and an exploration of the ability of these measures to predict problem behavior after adoption. *Applied Animal Behaviour Science* 73, 217-233
- Hsu, Y., Serpell, J. A. 2003. Development and validation of a questionnaire for measuring behavior and temperament traits in pet dogs. *JAVMA*. 223, 1293-2003
- Jones, A.C., Gosling, S.D., 2005. Temperament and personality in dogs (*Canis familiaris*): a review and evaluation of past research. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 95, 1653.
- King, T., Hemsworth, P., Coleman, G., 2003. Fear of novel and startling stimuli in domestic dogs. *Applied Animal Behaviour Science* 82, 45664
- Lagen (SFS 2007:1150) om tillsyn över hundar och katter
- Lars Eriksson, utvecklingsansvarig på Polishundsenheten I Karlsborg. Personlig kommunikation 26-07-11
- Lawrence, A.B., Terlouw, E.M.C., Illius, A.W., 1991. Individual differences in behavioural responses of pigs exposed to non-social and social challenges. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 30, 73686.
- Logde, M. 2001. 'Barking Mad? Risk Regulation and the Control of Dangerous Dogs in Germany'. *German Politics* 10, 65 ô 82
- Martin, P., Bateson, P., 1993. *Measuring Behaviour: an introductory guide*, 2nd ed. Cambridge University Press, Cambridge, UK.

- McGreevy, P. D. 2010. Getting canine aggression in perspective. Guest editorial in: *The veterinary journal* 186, 1-2
- Nationalencyklopedin, 2011. <http://www.ne.se>, använd 2011-06-09
- Netto, W., Planta, D., 1997. Behavioural testing for aggression in the domestic dog. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 52, 243-263
- Ott, S., Schalke, E., Hirschfeld, J., Hackbarth, H. 2009. Assessment of a Bullterrier bloodline in the temperament test of Lower Saxony - Comparison with six dog breeds affected by breed specific legislation and a control group of Golden Retrievers. *Deutsche Tierärztliche Wochenschrift* 116, 132-137
- Pongrácz, P., Molnár, C., Miklósi, Á., Csányi, V. 2005. Human Listeners Are Able to Classify Dog (*Canis familiaris*) Barks Recorded in Different Situations. *Journal of Comparative Psychology* 119, 136-144
- Reisner, I.R. 1997. Assessment, management, and prognosis of canine dominance-related aggression. *Vet Clin North Am Small Anim Pract.* 27, 479-95
- Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2011:2) om Polisens hundverksamhet
- Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2009:1) till lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter
- Saetre, P., Strandberg, E., Sundgren, P-E., Pettersson, U., Jazin, E., & Bergström, T. F. 2006. The genetic contribution to canine personality. *Genes, Brain and Behavior* 5, 240-248
- Serpell, J. A., Hsu, Y. 2001. Development and validation of a novel method for evaluation behaviour and temperament in guide dogs. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 72, 347-364
- Svartberg, K. & Forkman, B. 2002. Personality traits in the domestic dog (*Canis familiaris*). *Applied Animal Behaviour Science* 79, 133-155
- Svartberg, K. 2006. Breed-typical behaviour in dogs - Historical remnants or recent constructs? *Applied Animal Behaviour Science* 96, 293-313
- Svartberg, K., Tapper, I., Temrin, H., Radesater, T. & Thorman, S. 2005. Consistency of personality traits in dogs. *Animal Behaviour* 69, 283-291
- Svenska Brukshundsklubben (SBK), 2011. <http://www.sbk.nu>, använd 2011-05-27
- Svenska Kennelklubben (SKK), 2011. <http://www.skk.se/>, använd 2011-05-27
- Tami, G. & Gallagher, A. 2009. Description of the behaviour of domestic dog (*Canis familiaris*) by experienced and inexperienced people. *Applied Animal Behaviour Science* 120, 159-169

- Taylor, K. D., & Mills, D. S. 2007. The development and assessment of temperament tests for adult companion dogs. *Journal of Veterinary Behavior* 1, 94-108
- Van der Borg, J. A. M., Beerda, B., Ooms, M., Silveira de Souza, A., van Hagen, M., Kemp, B. 2010. Evaluation of behaviour testing for human directed aggression in dogs. *Applied Animal Behaviour Science* 128, 78-90
- Vas, J., Topál, J., Gácsi, M., Miklósi, A., Csányi, V. 2005. A friend or an enemy? Dogs' reaction to an unfamiliar person showing behavioural cues of threat and friendliness at different times. *Applied Animal Behaviour Science* 94, 99-115
- Webster, J. 2011. Zoomorphism and anthropomorphism: fruitful fallacies? *Animal Welfare* 20, 29-36